

Katsastusalan tilannekatsaus 1/2018

Sisällysluettelo

1 Tausta ja tavoite.....	1
2 Katsastuspalveluiden saatavuus.....	2
2.1 Toimilupamuutokset.....	2
2.2 Raskaan kaluston katsastuspalvelut	3
2.3 Katsastustoimipaikat ja liikennekäytössä olevat autot.....	4
3 Markkinat	6
3.1 Hintakehitys.....	6
3.2 Markkinaosuudet	8
4 Katsastuksen laatu	9
4.1 Katsastuksen laadun arviointi	9
4.2 Katsastustoimipaikkojen toiminnan laadun arviointi.....	14
4.3 Yhteenveto laadun kehityksestä.....	18
5 Valvonta	19
5.1 Yleistä	19
5.2 Katsastustoimipaikkojen valvontatarkastukset.....	20
5.3 Ajoneuvojen uudelleen tarkastaminen välittömästi katsastuksen jälkeen 20	
5.4 Katsastustoiminnan laatua koskevat reklamaatiot	21
5.5 Erikoiskatsastusten valvonta	21
5.6 Hallinnolliset sanktiot	22
5.7 Katsastuksen oikaisuvaatimukset.....	23
6 Työvoiman saatavuus ja katsastajakoulutuksen tilanne	23
6.1 Työvoiman saatavuus.....	23
6.2 Katsastajakoulutus.....	24
7 Tulevat muutokset.....	25
7.1 Katsastuslainsäädännön uudistus.....	25
8 Yhteenveto	27

1 Tausta ja tavoite

Katsastuksen tarkoitus on varmistaa, että ajoneuvot pidetään turvallisessa ja ympäristön kannalta hyväksyttävässä kunnossa niiden käytön ajan. Ajoneuvojen liikennekelpoisuus varmistetaan pääasiassa määräaikaikatsastuksin. Suomessa katsastustoimintaa saa harjoittaa Trafin myöntämällä katsastusluvalla. Vuosittain Suomessa suoritetaan n. 3,5 miljoonaa määräaikaikatsastusta ja niiden jälkitarkastusta. Katsastustoimintaa harjoitettiin vuonna 2017 noin viidelläsadalla toimipaikalla.

Katsastustoimintaa koskevat reunaehdot säännellään EU:n katsastusdirektiivissä (2014/45/EU). Tämän lisäksi katsastustoimintaa säännellään myös kansallisesti esimerkiksi katsastuslupien osalta. Viime vuosina suurimpia katsastusalaan koskevia muutoksia ovat olleet vuonna 2014 voimaan tullut muutos, joka mahdollisti ensimmäistä kertaa katsastusten suorittamisen korjaamoilla, sekä katsastuslupien jaottelun kevyiden ja raskaiden ajoneuvojen välillä. Samoin myös keväällä 2018 voimaantullut katsastusdirektiivin muutos ja samassa yhteydessä toteutettu henkilö- ja pakettiautojen sekä raskaiden nelipyörien katsastusvälin harventaminen tulee aiheuttamaan merkittäviä muutoksia katsastusosalle. Näiden muutosten vaikutusten seuraamiseksi Trafin on julkaissut vuodesta 2015 alkaen katsastusalan tilannekatsauksia.

Tässä raportissa käsitellään katsastusalan kehitystä. Raportti on jatkoa vuonna 2015 julkaistuille Katsastuslain uudistuksen vaikutusten seuranta –raporteille sekä Katsastusalan tilannekatsaus 2016 ja 2017 raporteille. Tässä julkaisussa käydään läpi vuonna 2017 tapahtunutta kehitystä sekä pyritään tarkastelemaan katsastusalan kehitystä aiempaa pidemmällä aikavälillä. Raportin luvussa 2 tarkastellaan katsastuspalveluiden saatavuutta. Luvussa 3 keskitytään markkinoiden kehitykseen. Katsastuksen laatua käsitellään luvussa 4. Katsastuksenvalvonnan menetelmiä ja tuloksia käsitellään luvussa 5. Luvussa 6 kuvataan katsastajien koulutus- ja työvoima-asioita. Luku 7 keskittyy katsastuksen lainsäädäntöön ja sen tuleviin muutoksiin.

2 Katsastuspalveluiden saatavuus

Katsastustoimilupien määrä on jatkanut kasvamistaan melko tasaisesti siitä asti kun katsastusala avattiin kilpailulle. Kuitenkin vuoden 2014 keväästä alkaen toimilupien määrän kasvu on hiukan kiihtynyt. Kiihtyminen näyttäisi alkaneen jo hieman ennen lakimuutoksen voimaantuloa. Tämä saattaa olla seurausta siitä, että ennen lakimuutosta osa toimijoista halusi vielä katsastustoimilupansa vanhoilla ehdoilla. Toimilupien määrä kasvu on kuitenkin jatkunut vuoden 2017 loppuun saakka samalla entistä nopeammalla tahdilla. Toimilupien määrän kehitys vaikuttaa siltä, että lakiuudistuksen tavoite alalle tulon helpottamiseksi toteutui.

2.1 Toimilupamuutokset

Katsastustoimipaikoilla oli vuoden 2017 lopussa yhteensä 509 toimilupaa. Korjaamoille myönnettiin vuoden 2016 loppupuoliskolla kahdeksan toimilupaa.

Katsastuspalveluiden saatavuus alueellisesti on säilynyt hyvänä. Katsastustoimipaikkojen määrä väheni vuoden 2017 loppupuoliskolla Pohjois-Pohjanmaalla neljällä, Lapissa kahdella, Pirkanmaalla ja Pohjanmaalla yhdellä. Muissa maakunnissa katsastustoimipaikkojen määrä pysyi samana tai kasvoi.

Taulukko 1. Katsastustoimipaikkojen lukumäärä maakunnittain.

Maakunta	Katsastustoimipaikkojen määrä 1.1.2016	Katsastustoimipaikkojen määrä 1.1.2017	Katsastustoimipaikkojen määrä 1.1.2018
Etelä-Karjala	15	16	16
Etelä-Pohjanmaa	23	24	27
Etelä-Savo	17	18	18
Kainuu	9	10	11
Kanta-Häme	18	18	18
Keski-Pohjanmaa	7	8	9
Keski-Suomi	22	22	23
Kymenlaakso	17	18	18
Lappi	34	36	34
Pirkanmaa	37	39	38
Pohjanmaa	14	15	14
Pohjois-Karjala	14	13	13
Pohjois-Pohjanmaa	45	47	43
Pohjois-Savo	22	22	23
Päijät-Häme	16	18	19
Satakunta	21	22	23
Uusimaa	101	104	115
Varsinais-Suomi	40	45	47

2.2 Raskaan kaluston katsastuspalvelut

Katsastuspalveluita raskaille ajoneuvoille tarjosi vuoden 2017 lopulla 334 toimipaikkaa. Näistä 281 toimipaikkaa tarjoaa kaikkia katsastuspalveluita. Loput 53 katsastustoimipaikkaa suorittavat ainoastaan määräaikais- ja valvontakatsastuksia. Raskaan kaluston katsastuksia suorittavien toimipaikkojen määrä on laskenut kesäkuun 2014 lopusta hieman, mutta toimipaikkojen määrä on sitten alkanut kasvamaan. Palveluita raskaille ajoneuvoille on edelleen tarjolla kaikkialla Suomessa. Maakunnissa raskaiden ajoneuvojen katsastuspalvelut ovat keskittyneet hieman aiempaa enemmän suurempiin kaupunkeihin.

2.3 Katsastustoimipaikat ja liikennekäytössä olevat autot

Henkilö- ja pakettiautojen määrä asemaa kohden oli pienin Lapissa (3138) ja suurin Pohjanmaalla (8024). Keskiarvoa (5695) vähemmän autoja oli myös Etelä-Karjalassa, Etelä-Pohjanmaalla, Etelä-Savossa, Kainuussa, Keski-Pohjanmaalla, Lapissa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Keskimääräistä enemmän autoja toimipaikkaa kohden oli myös Kanta-Hämeessä, Keski-Suomessa, Kymenlaaksossa, Pirkanmaalla, Pohjanmaalla, Pohjois-Karjalassa, Pohjois-Savossa, Päijät-Hämeessä, Satakunnassa, Uudellamaalla ja Varsinais-Suomessa.

Yhdeksässä maakunnassa ajoneuvojen määrä suhteessa katsastustoimipaikkoihin laski. Suurimmat muutokset tapahtuivat Etelä-Pohjanmaalla ja Keski-Pohjanmaalla. Näissä molemmissa henkilö- ja pakettiautojen määrä / toimipaikka laski yli 11 %:a. Katsastustoimipaikkojen lisääntymisestä johtuen toimipaikkojen keskimääräiset käyttöasteet näyttäisivät pienevän, vaikka liikennekäytössä oleva ajoneuvokanta onkin hieman suurentunut. Paikallisesti kilpailutilanne vaikuttaa katsastustoimipaikkojen käyttöasteisiin merkittävästi ja yksittäiset katsastustoimipaikat poikkeavat merkittävästi maakunnittaisista keskiarvoista.

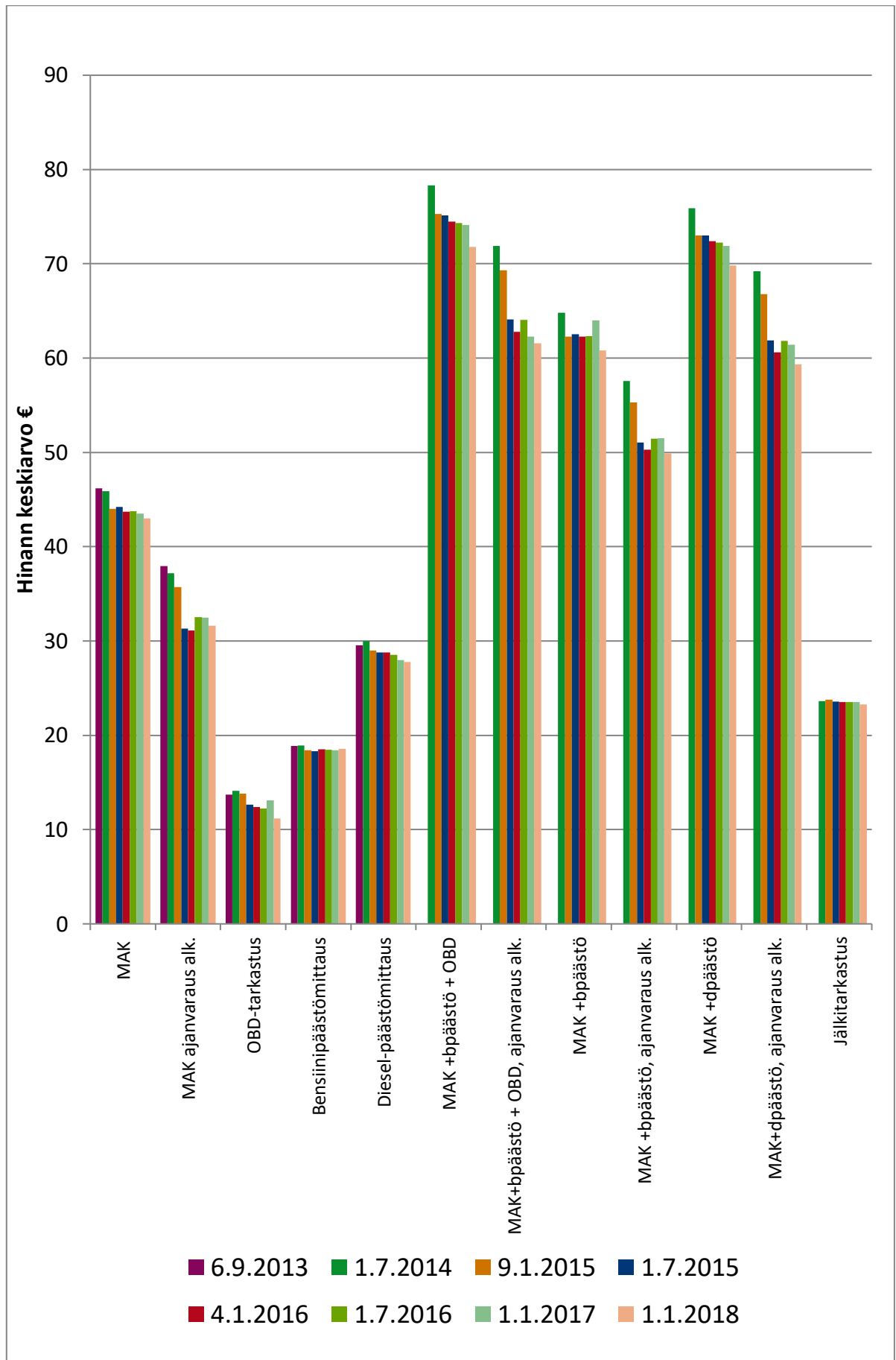
Taulukko 2. Katsastustoimipaikat ja henkilö- ja pakettiautokanta maakunnittain.

Maakunta	Asemia kpl	Liikennekäytössä olevia hlö-autoja	Liik.käytössä olevat paket- tiautot	Osuus autoista %	Liik.käytössä olevia hlö- ja pakettiautoja /toimipaikka
Etelä-Karjala	16	70682	6 801	2,6 %	4 842
Etelä- Pohjanmaa	27	109 392	17 099	4,2 %	4 684
Etelä-Savo	18	78 407	10 191	3,0 %	4 911
Kainuu	11	38 705	5 606	1,5 %	4 028
Kanta-Häme	18	93 226	10 956	3,5 %	5 787
Keski- Pohjanmaa	9	36 042	4 918	1,4 %	4 551
Keski-Suomi	23	136 202	16 222	5,1 %	6 627
Kymenlaakso	18	96 384	9 596	3,6 %	5 887
Lappi	34	91 889	14 821	3,6 %	3 138
Pirkanmaa	38	246 191	27 262	9,2 %	7 196
Pohjanmaa	14	99 454	12 893	3,8 %	8 024
Pohjois- Karjala	13	84 438	10 509	3,2 %	7 303
Pohjois- Pohjanmaa	43	194 290	24 521	7,3 %	5 088
Pohjois-Savo	23	122 915	15150	4,6 %	6 002
Päijät-Häme	19	99 731	11 276	3,7 %	5 842
Satakunta	23	122 792	17 003	4,7 %	6 078
Uusimaa	115	700 990	75 416	26,0 %	6 751
Varsinais- Suomi	47	242 408	28 832	9,1 %	5 771
Yhteensä	509	2 663 947	319 072	100,0 %	keskiarvo 5728

3 Markkinat

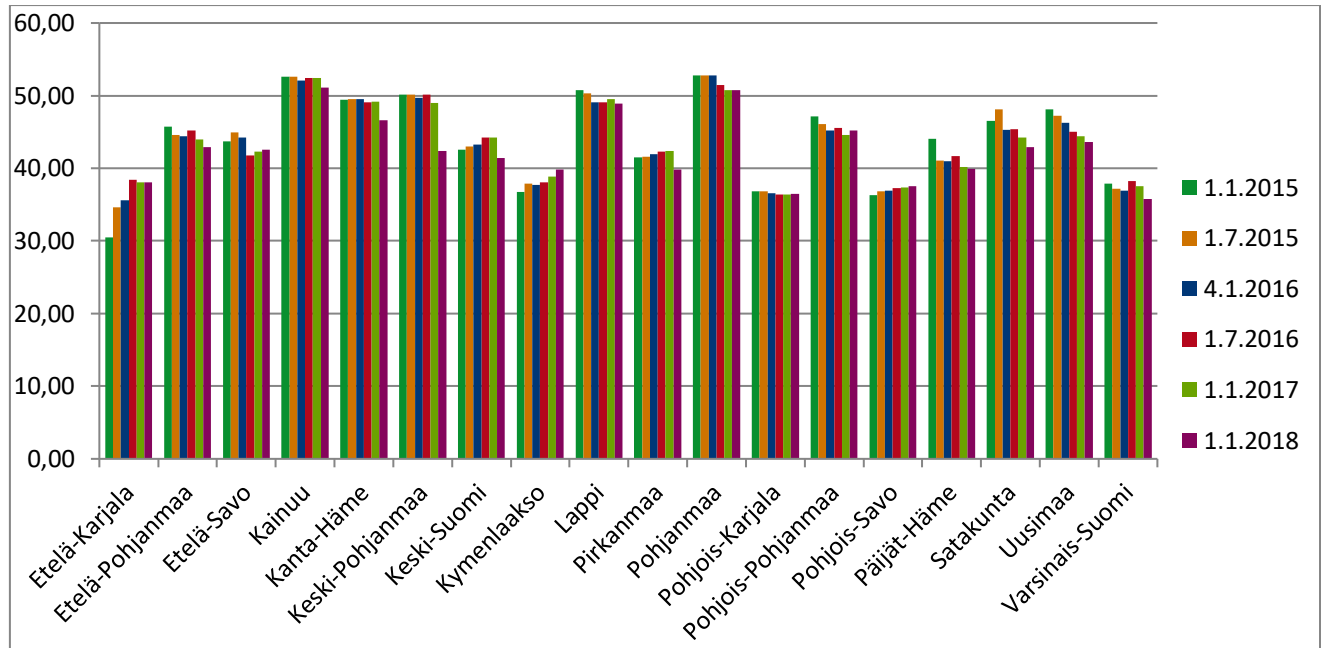
3.1 Hintakehitys

Vuonna 2017 määräaikaikatsastusten ja niihin liittyvien päästömittausten hinnat laskivat hieman. Trafin Katsastushinnat.fi –palvelulta hankkimientietojen mukaan määräaikaikatsastuksen keskihinta oli 1.1.2018 43 € (ajanvarauksella 31,60€). Määräaikaikatsastuksen ja bensiinipäästömittauksen keskihinta oli 60,79 € (ajanvarauksella 49,90 €) ja määräaikaikatsastuksen ja dieselpäästömittauksen keskihinta oli 69,80 € (ajanvarauksella 59,30 €). Määräaikaikatsastusten ja niihin liittyvien päästömittausten hinnat ovat laskeneet muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta koko tarkastelujakson ajan. Etenkin etukäteen varattujen katsastuksien ja päästömittausten pakettihinnat ovat laskeneet vuodesta 2013 yli 15 %:a.

Kuva 1. Määräaikaikatsastuksen ja päästömittausten hintakehitys.

Ilman etukäteisvarausta suoritettavan määräaikaikatsastuksen hinta on laskenut yhdeksätoista maakunnassa ja noussut viidessä maakunnassa vuoden 2017 alkuun verrattuna. Kahden maakunnan keskihinnassa ei tapahtunut muutosta. Hintojen nousu oli kaikissa tapauksissa alle euron; hinnat laskivat 0,3 - 2,6 € muualla paitsi Keski-Pohjanmaalla, jossa hintojen keskiarvo laski 6,6 eurolla. Määräaikaikatsastuksen keskihinta oli edullisin Varsinais-Suomessa (35,8 €) ja kallein Kainuussa (51,1 €). Koko maan keskiarvo oli 42,54 €.

Kuva 2. Ilman etukäteisvarausta suoritettavan määräaikaikatsastuksen hinnan kehitys maakunnittain.

3.2 Markkinaosuudet

Tällä hetkellä katsastusala näyttää kehittyvän kohti pienempiä yrityksiä. Suurten toimijoiden markkinaosuudet ovat jatkaneet pienenemistään. Valtaosa katsastusyri-tyksistä on pieniä, yhden tai korkeintaan muutaman toimipaikan yrityksiä. Taulu- kossa 4 on esitetty viiden tällä hetkellä suurimman toimijan markkinaosuudet vuo- desta 2012 alkaen. Merkittävin muutos markkinaosuuksissa näyttäisi olevan suuriin ketjuihin kuulumattomien yritysten yhteisen markkinaosuuden kasvu 38 %:sta yli puoleen vuoden 2012 jälkeen. A-Katsastus Oy ja Yksityiset K-asetat Oy kuuluvat A-Katsastus konserniin.

Taulukko 3. Katsastusyrittysten markkinaosuuksien kehitys.

Yritys	Markkina- osuus 2012	Markkina- osuus 2013	Markkina- osuus 2014	Markkina- osuus 2015	Markkina- osuus 2016	Markkina- osuus 2017
A-Katsastus Oy	33,20 %	32,40 %	29,10 %	27,10 %	25,50 %	25,15 %
K1 Katsastajat Oy	13,60 %	12,40 %	14,80 %	12,00 %	12,44 %	11,88 %
Yksityiset K- asemat Oy	10,30 %	9,80 %	8,40 %	7,40 %	6,39 %	6,40 %
HelppoKatsastus Oy	1,80 %	2,20 %	2,00 %	3,00 %	3,69 %	3,67 %
E. Valjakka Oy	3,00 %	2,90 %	2,70 %	2,70 %	2,59 %	2,35 %
Muut	38 %	40,30 %	42,90 %	47,80 %	49,39 %	50,54 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Vuoden 2014 lakimuutoksen yhteydessä pyrittiin helpottamaan alalle tuloa. Uusien pienien yritysten alalle tuloa on mahdollisesti helpottanut se, että nykyisin on mahdollista hankkia toimilupa vain kevyiden ajoneuvojen katsastamiseen ja silloin myös katsastustoiminnasta vastaavan henkilön pätevyysvaatimukset koskevat vain kevyiden ajoneuvojen katsastuksia. Tämän vuoksi katsastustoiminnan aloittamisen kustannukset ovat pienentyneet ja katsastustoiminnasta vastaavaksi soveltuvien henkilöiden määrä on kasvanut.

4 Katsastuksen laatu

Katsastuksen tavoitteena on vähentää liikenteessä kuolleiden ja loukkaantuneiden henkilöiden sekä ympäristöhaittojen määrää varmistamalla, että liikenteessä käytettävät ajoneuvot pidetään turvallisessa ja ympäristön kannalta vaatimustenmukaisessa kunnossa.

Direktiivin (2014/45/EU) mukaan ajoneuvojen liikennekelpoisuutta tai ympäristöystävällisyyttä heikentävien vikojen havaitseminen ja korjaaminen jo varhaisessa vaiheessa ehkäisisi onnettomuuksia tai voisi lieventää onnettomuuksien seurauksia sekä parantaisi ympäristön tilaa vähentämällä viallisista ajoneuvoista aiheutuvien ympäristöhaittojen määrää.

4.1 Katsastuksen laadun arviointi

Katsastuksen laatu voidaan määritellä katsastuksen kyvyksi havaita ja vähentää liikenteessä käytettävien ajoneuvojen liikennekelpoisuutta heikentäviä sekä tarpeettomia ympäristöhaittoja aiheuttavia vikoja. Toisin sanoen mitä tehokkaammin katsastuksessa havaitaan ajoneuvoissa olevat viat, sitä todennäköisemmin katsastuksen avulla vähennetään liikenteessä kuolleiden ja loukkaantuneiden henkilöiden sekä lii-

kenteestä aiheutuvien ympäristöhaittojen määrää ja sitä laadukkaammasta katsastuksesta on kyse.

Tässä raportissa katsastuksen laatua ja laadunkehitystä arvioidaan analysoimalla katsastuksista Trafin ylläpitämään ajoneuvoliikennerekisteriin tallennettuja vikatietoja, hylättyjä katsastuspäätöksiä sekä ajoneuvojen teknisiä tietoja ja hyödyntämällä katsastuksen laadun mittaamiseen tilastollisia prosessin ohjausmenetelmiä (*statistical process control*).

Ajoneuvoliikennerekisteriin tallennettuja tietoja analysoimalla on osoitettu, että katsastuksissa havaittujen vikojen, hylättyjen katsastuspäätösten ja katsastukseen esitettyjen ajoneuvojen iän välillä on voimakas korrelaatio. Toisin sanoen ajoneuvojen ikääntyessä katsastuksessa havaittujen vikojen ja hylättyjen katsastusten osuus kasvaa voimakkaasti.

Kun alle kahdeksan vuotta vanhoista ajoneuvoista hylättiin 1.1.2017 - 31.12.2017 välisenä aikana katsastuksessa noin yhdeksän prosenttia, 14 vuotta ja sitä vanhemmista ajoneuvoista hylättiin lähes 40 prosenttia. Myös vakavien vikojen (2-vika) suhteellinen osuus kasvoi siirryttäessä alle kahdeksan vuotta vanhojen ajoneuvojen katsastuksista 14 vuotta ja sitä vanhempien ajoneuvojen katsastuksiin noin 13 prosentista noin 85 prosenttiin. Lisäksi alle kahdeksan vuotta vanhojen ajoneuvojen katsastuksissa havaittujen vähäisten vikojen (1-vika) suhteellinen osuus oli noin 26 prosenttia, mutta 14 vuotta ja sitä vanhempien ajoneuvojen katsastuksissa osuus oli yli 95 prosenttia. Toisin sanoen siirryttäessä alle kahdeksan vuotta vanhojen ajoneuvojen katsastustuloksista 14 vuotta ja sitä vanhempien ajoneuvojen katsastustuloksiin kasvoi hylättyjen ajoneuvojen osuus noin neljä kertaa suuremmaksi, vakavien vikojen (2-vika) osuus noin seitsemän kertaa suuremmaksi ja vähäisten vikojen (1-vika) osuus lähes neljä kertaa suuremmaksi (Yhdessä katsastuksessa voidaan havaita useita samaan vakavuusluokitteluun kuuluvia vikoja).

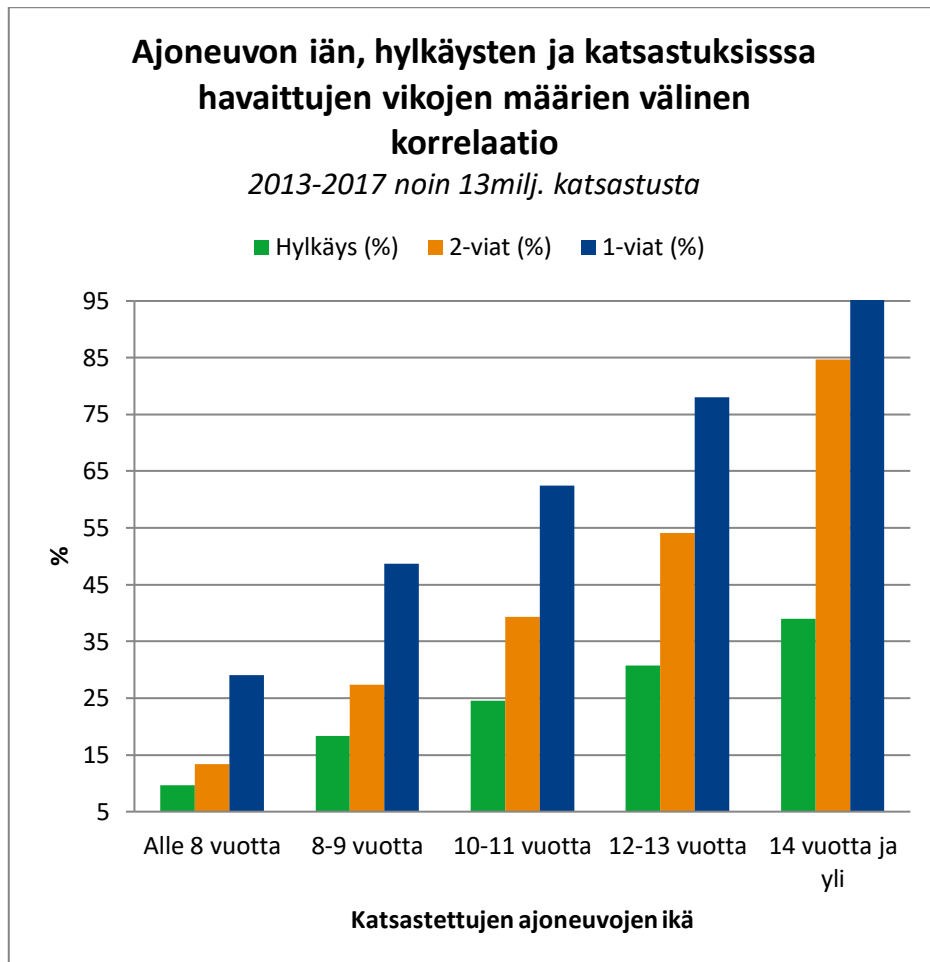
Direktiivin (2014/45/EU) mukaan katsastuksessa havaitut viat tulee luokitella seuraavalla tavalla:

Korjauskehotus (1-vika) on vähäinen vika, jolla ei ole merkittävää vaikutusta ajoneuvon turvallisuuteen eikä ympäristöön.

Hylätty (2-vika) on vakava vika, joka voi vaarantaa ajoneuvon liikenneturvallisuuden, vaikuttaa ympäristöön taikka aiheuttaa vaaraa muille tienkäyttäjille.

Ajokielto (3-vika) on vaarallinen vika, joka suoraan tai välittömästi vaarantaa liikenneturvallisuuden tai aiheuttaa merkittävää haittaa ympäristölle.

Katsastuksissa havaittujen vikojen, hylättyjen katsastuspäätösten ja katsastettujen ajoneuvojen iän välinen korrelaatio voidaan esittää *Kuva 3* mukaisella tavalla.

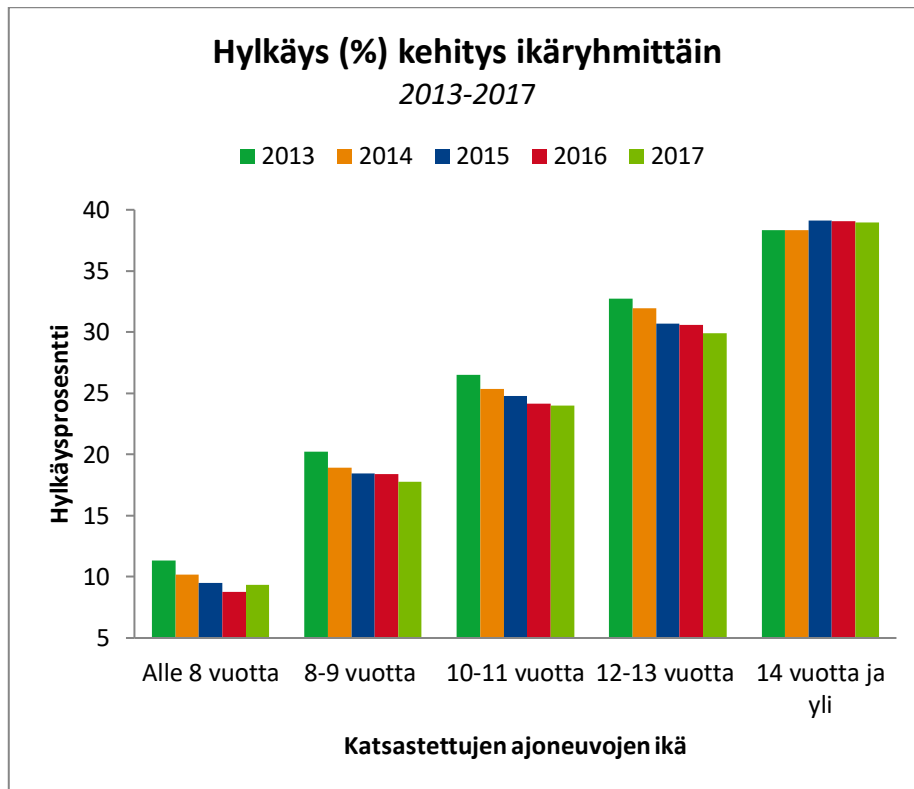

Kuva 3. Katsastuksissa havaittujen vikojen ja hylättyjen katsastuspäätösten sekä katsastettujen ajoneuvojen iän välinen korrelaatio (Määräaikauskatsastukset 2013-2017, yht. noin 13 milj. katsastusta).

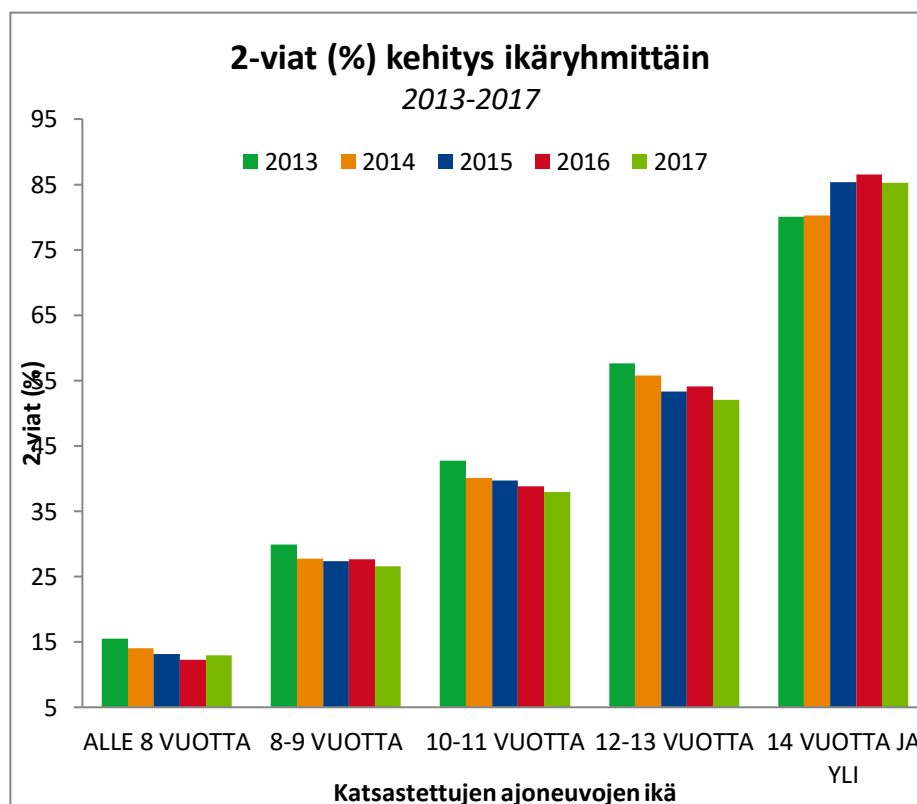
Tarkasteltaessa katsastuksissa havaittujen vikojen ja hylättyjen katsastusten suhteellisten osuuksien voimakasta kasvua on ymmärrettävä, ettei kasvu ole yksistään seurausta ajoneuvojen ikääntymisestä. Ajoneuvojen ikääntymisellä on useimmiten yhteys myös moniin muihin tekijöihin, kuten ajoneuvon ajomäärän kasvuun (matkamittarilukema), huollon laatuun ja määrään, omistajuuteen (leasing/yksityinen), ajoneuvosta huolehtimiseen käytettäviin panoksiin, ajoneuvojen käyttötarkoitukseen, käyttöympäristöön, käyttötapaan, ympäristövaikutusten kokonaismäärään (kuten korrosio) sekä ajoneuvojen teknisiin ominaisuuksiin ja ajoneuvotekniikan laadun kehitykseen.

Toisin sanoen tarkasteltaessa ajoneuvojen ikääntymisen vaikutuksia ajoneuvoissa havaittujen vikojen ja hylättyjen katsastuspäätösten suhteellisiin määriin tarkastellaankin lukuisten eri tekijöiden aiheuttamia yhteisvaikutuksia.

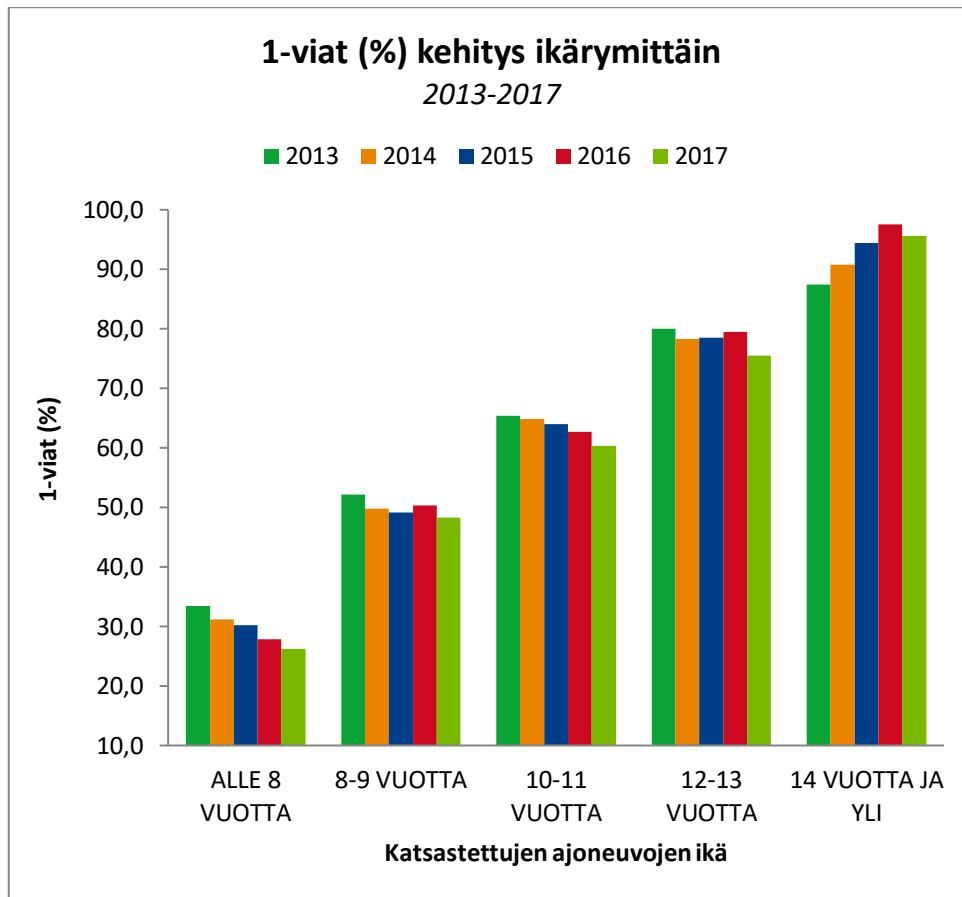
Kuva 4, Kuva 5, Kuva 6 on esitetty hylättyjen katsastusten sekä vikahavaintojen suhteelliset osuudet (%) ikäryhmittäin 2013-2017 välisenä aikana suoritetuissa katsastuksissa.

Kuva 4. Eri-ikäisten ajoneuvojen hylättyjen katsastusten suhteellisten osuuksien kehitys 2013-2017 välisenä aikana.

Kuva 5. Eri-ikäisten ajoneuvojen katsastuksissa havaittujen vakavien vikojen (2-vika) suhteellisten osuuksien kehitys 2013-2017 välisenä aikana.

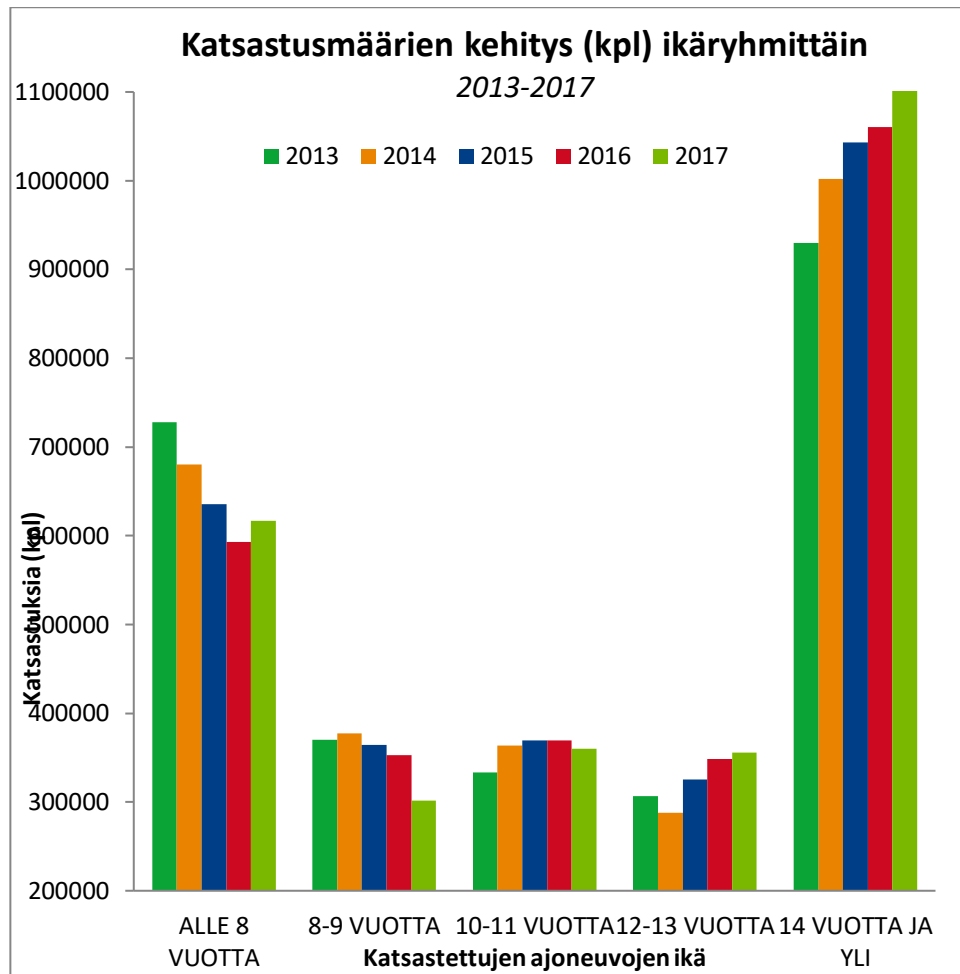

Kuva 6. Eri-ikäisten ajoneuvojen katsastuksissa havaittujen vähäisten vikojen (1-vika) suhteellisten osuuksien kehitys 2013-2017 välisenä aikana. Yhdessä ajoneuvossa voidaan havaita useita saman vakavuuden vikoja.

Suomessa katsastetaan vuosittain noin 2,7 milj. ajoneuvoa. Suurin osa katsastetuista ajoneuvoista on iältään 14 vuotta tai sitä vanhempia (vuonna 2017 yht. 1 141 655 katsastusta). Toiseksi eniten katsastuksia suoritetaan alle 8 vuotta vanhoille ajoneuvoille (616 849 katsastusta). Muihin ikäryhmiin (8 - 9 vuotta, 10 - 11 vuotta, 12 - 13 vuotta) kuuluvien ajoneuvojen katsastusten vuosittainen määrä on ollut noin 300 000 katsastusta/vuosi.

Alle 8 vuotta vanhojen ajoneuvojen katsastusten suhteellinen osuus kaikista katsastuksista on siis ollut 2017 välisenä aikana noin 22 %, 14 vuotta ja sitä vanhempien ajoneuvojen katsastusten osuus noin 41 % ja muiden ikäryhmien katsastusten osuus noin 11 % / ikäryhmä,

Eri ikäryhmissä olevien ajoneuvojen katsastusmäärien kehitys 2013-2017 välisenä aikana voidaan esittää Kuva 7 mukaisella tavalla.

Kuva 7. Eri-ikäryhmiin kuuluvien ajoneuvojen katsastusmäärien kehitys 2013-2017.

Kuvassa 7 on havaittavissa, että suurimman ikäryhmän eli vanhimpien ajoneuvojen (14 vuotta ja sitä vanhemmat) katsastusten vuosittainen määrä on kasvanut 2013-2017 välisenä aikana 929 906 katsastuksesta 1 141 655 katsastukseen (suhteellinen osuus on kasvanut 34,8 %:sta 41,1 %:iin). Uudempien ajoneuvojen ryhmän (alle 8 vuotta vanhat sekä 8-9 vuotta vanhat) katsastusten määrä on sen sijaan laskenut 1 097 866 katsastuksesta 918 424 katsastukseen (suhteellinen osuus on laskenut 41,1 %:sta 33,1 %:iin).

Vanhimpaan ikäryhmään kuuluvien ajoneuvojen katsastusten määrän kasvaminen selittää myös sitä, miksi kaikista katsastuksissa (noin 2,7milj. katsastusta/v) laskettu vakavien vikojen (2- vika) osuus on noussut 2013-2017 välisenä aikana 48,3 %:sta 52,4 %:iin, vähäisten vikojen osuus 64,2 %:sta 67,9 %:iin ja hylättyjen katsastusten suhteellinen osuus 26,3 %:sta 27 %:iin. Toisin sanoen autokannan vanhetessa myös katsastuksissa havaittujen vikojen ja hylättyjen katsastuspäätösten osuus nousee.

4.2 Katsastustoimipaikkojen toiminnan laadun arviointi

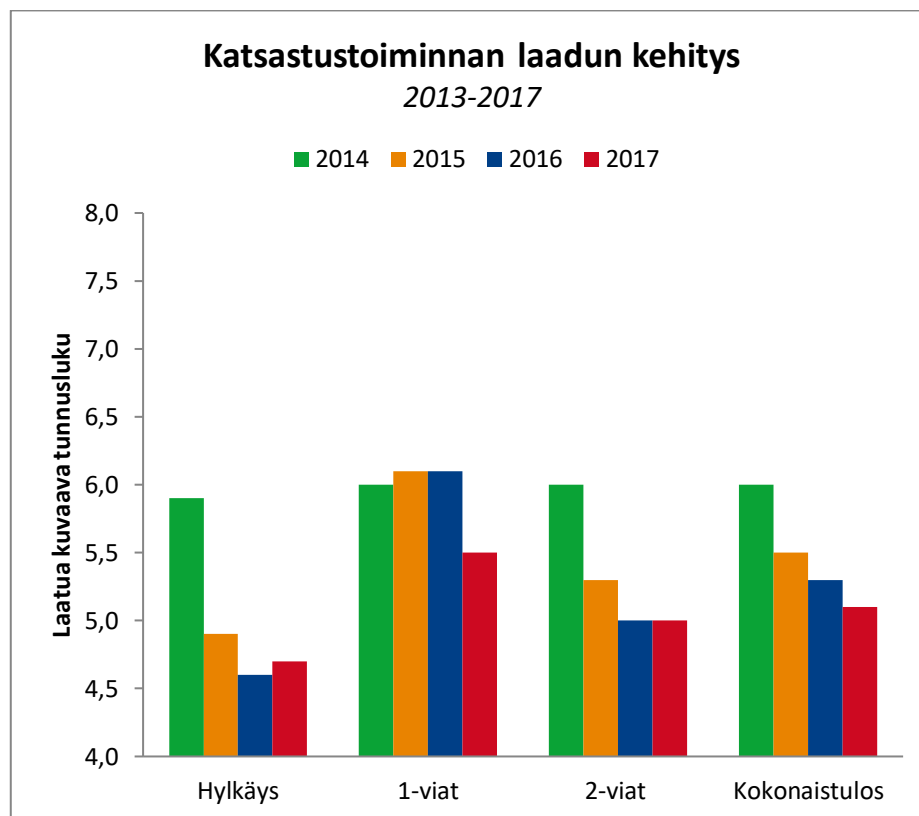
Katsastustoimipaikkojen tilastollinen laadun arviointi perustuu Trafín ylläpitämään ajoneuvoliikennerekisteriin tallennettujen katsastustietojen ja ajoneuvojen teknisten tietojen analysointiin sekä tilastollisten prosessin ohjausmenetelmien (*Statistical process control*) hyödyntämiseen.

Tilastollisia prosessin ohjausmenetelmiä soveltaen on ajoneuvoliikennerekisteriin tallennettujen tietojen perusteella laskettu odotusarvot eri-ikäisten ajoneuvojen kat-

sastuksissa havaittujen vikojen määrille ja hylkäysprosentteille. Odotusarvojen laskennassa on käytetty kaikkien ajoneuvoliikennerekisteriin vuonna 2013 tallennettuja katsastustietoja (noin 2,7milj. katsastusta, 0,7 milj. hylättyä katsastusta, 1,3 milj. vakavaa vikaa ja 1,7 milj. vähäistä vikaa).

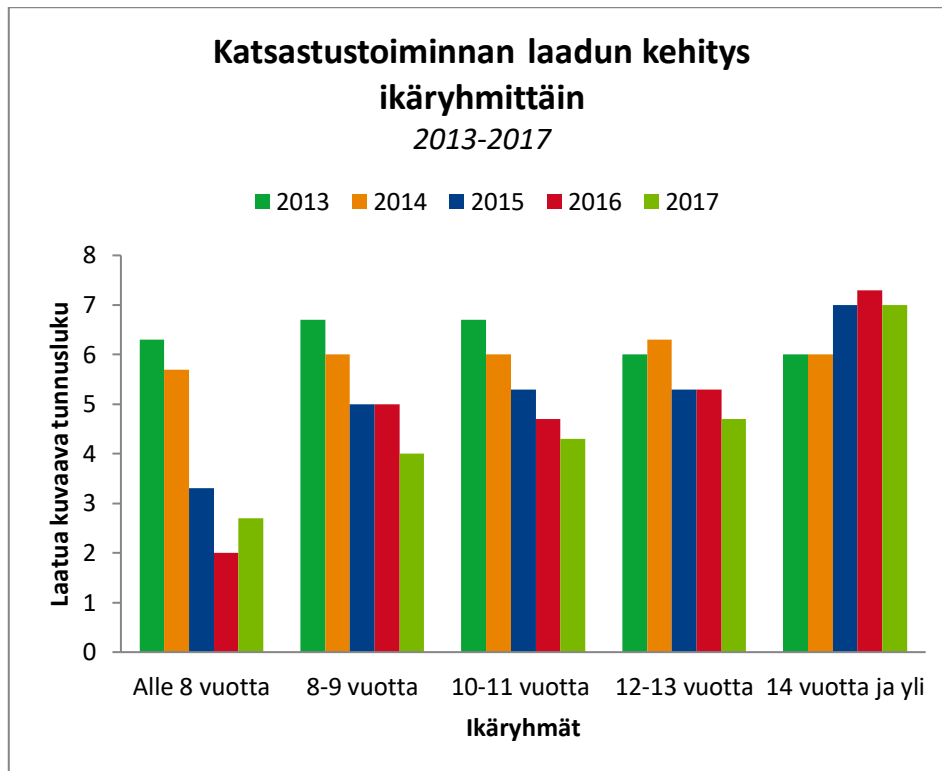
Odotusarvoja ja katsastustoimipaikoille katsastukseen esitettyjen ajoneuvojen tosiasiallista ikäjakaumaa, katsastustoimipaikalla havaittujen vikojen määriä sekä hylkäysprosentteja hyödyntäen on tilastollisten prosessin ohjausmenetelmien avulla tuotettu koko katsastustoiminnan sekä katsastustoimipaikkojen toiminnan laatua kuvaavia tunnuslukuja. Tunnuslukujen avulla voidaan seurata katsastustoiminnan laadunkehitystä, saada tukea katsastustoimintaan liittyvälle päätöksenteolle, tunnistaa katsastuksen laatuun liittyviä ongelmia, suunnitella ja päättää mitä pitäisi parantaa sekä seurata tehtyjen toimenpiteiden ja päätösten vaikutuksia.

Katsastuksen laadun kehitystä 2014-2017 välisenä aikana kuvaavat tunnusluvut voidaan esittää asteikolla 0 – 10 ja kuvan 8 mukaisella tavalla. Menetelmä otettiin käyttöön vuonna 2014, mutta tuloksia on tuotettu myös tätä edeltävältä ajalta.

Kuva 8. Katsastuksen laadun kehitys 2014-2017 välisenä aikana.

Tarkasteltaessa tilastollisten menetelmien avulla tuotettujen tulosten kehitystä, voidaan kuvan 8 perusteella havaita, että katsastuksen laatua kuvaavat tulokset ovat heikentyneet 2013-2017 välisenä aikana.

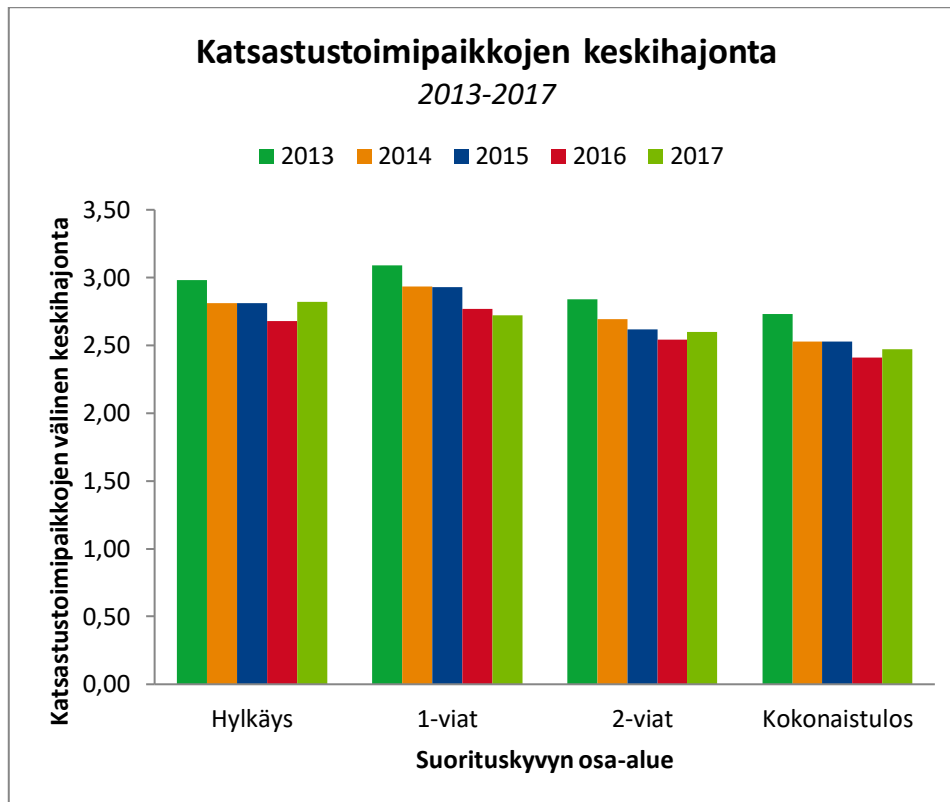

Kuva 9. Katsastuksen laatua kuvaavien tunnuslukujen kehitys ikäryhmittäin

Tarkasteltaessa katsastuksen laadun kehitystä eri-ikäisten ajoneuvojen katsastusten perusteella on havaittavissa, että alle 8 vuotta vanhojen ajoneuvojen katsastusten laatua kuvaava tunnusluku on ollut laskussa 2013-2016 välisenä aikana, mutta kääntynyt nousuun vuonna 2017. Toisin sanoen uudemmissa ajoneuvoissa on havaittu vuonna 2017 suhteellisesti enemmän vikoja ja niitä on myös hylätty katsastuksessa enemmän kuin vuosien 2013-2016 aikana. Ikäryhmissä 8-9 vuotta, 10-11 vuotta ja 12-13 vuotta on katsastuksen laatua kuvaava tunnusluku ollut laskussa. Myös vanhimpaan ikäryhmään kuuluvien ajoneuvojen katsastusten laatua kuvaava tunnusluku on kääntynyt vuonna 2017 laskuun.

Katsastustoiminnan tasalaatuisuuden eli katsastustoimipaikkojen välisen laadun kehitystä voidaan arvioida katsastustoimipaikkojen suorittamien katsastuksen laatua kuvaavien tulosten jakauman, eli tulosten keskihajonnan perusteella. Mitä pienempi katsastustoimipaikkojen välinen keskihajonta on, sitä tasaisemmasta laadusta on kyse.

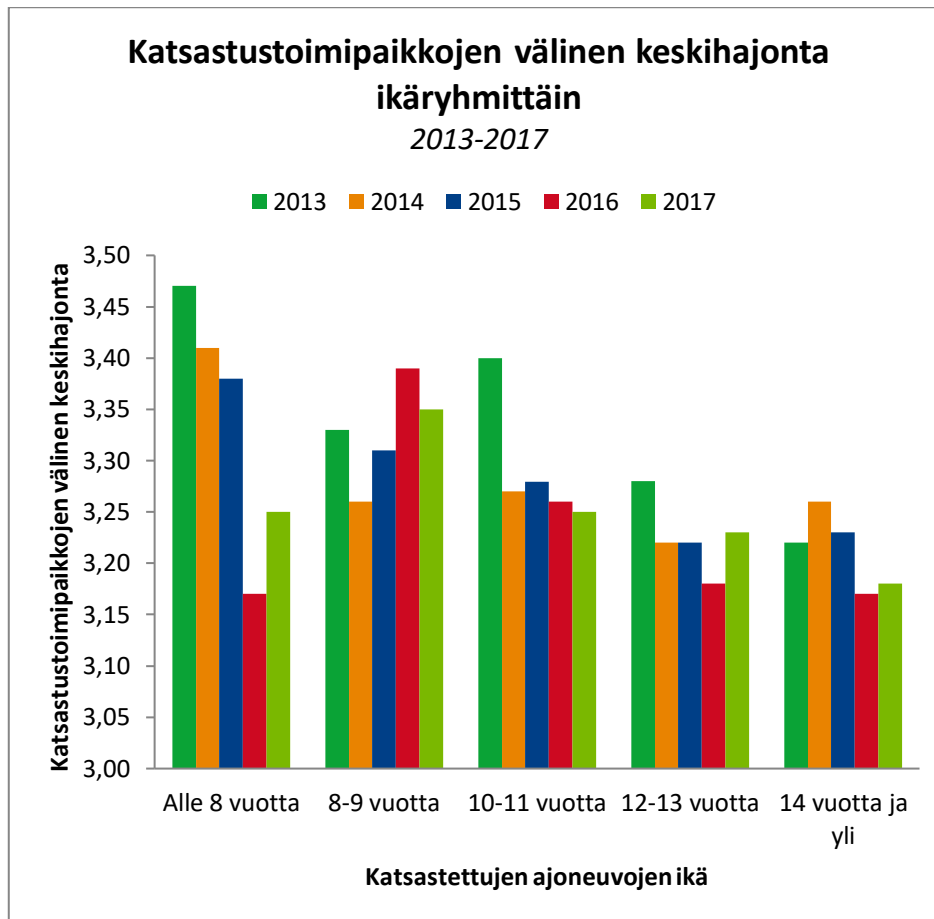
Katsastustoimipaikkojen toiminnan laatua kuvaavien tunnuslukujen keskihajonnan kehitys 2013-2017 välisenä aikana voidaan esittää 10 mukaisella tavalla.

Kuva 10. Katsastustoimipaikkojen laadun keskihajonnan kehitys 2013-2017 välisenä aikana.

Tarkasteltaessa katsastustoiminnan tasalaatuisuutta kuvaavia tuloksia, on kuvasta 10 havaittavissa, että katsastustoimipaikkojen välinen keskihajonta on pienentynyt 2013-2016 eli katsastusten tasalaatuisuus on parantunut. Vuonna 2017 keskihajonta on kuitenkin suurentunut eli katsastustoimipaikkojen laatuerot ovat kasvaneet. Katsastustoiminnan tasalaatuisuus on kuitenkin vuonna 2017 edelleen paremmalla tasolla kuin vuosien 2015, 2014 ja 2013 aikana.

Eri-ikäisten ajoneuvojen katsastusten laatua kuvaavien tunnuslukujen keskihajonnan kehitys 2013-2017 voidaan esittää 11 mukaisella tavalla.

Kuva 11. Eri-ikäryhmiin kuuluvien ajoneuvojen katsastuksen laatua kuvaavien tunnuslukujen keskihajonnan kehitys 2013-2017.

Tarkasteltaessa eri-ikäisten ajoneuvojen katsastuksen laatua kuvaavien tunnuslukujen keskihajontaa, voidaan kuvan perusteella havaita, että keskihajonta on pienentynyt vuoden 2013 tuloksiin verrattuna kaikissa katsastettujen ajoneuvojen ikäryhmissä vuoteen 2016 asti. Vuonna 2017 on keskihajonta kääntynyt jälleen kasvuun alle 8 vuotta, 12-13 vuotta ja yli 14 vuotta vanhojen ajoneuvojen katsastuksissa.

4.3 Yhteenveto laadun kehityksestä

Katsastuksissa havaittujen vakavien vikojen, vähäisten vikojen ja hylättyjen katsastuspäätösten osuus on kasvanut vanhimpien ajoneuvojen osalta vuosiin 2013-2014 verrattuna. Kehitystä voidaan pitää myönteisenä, koska vanhimpaan ikäryhmään kuuluvissa ajoneuvoissa havaittujen vakavien vikojen osuus muodostaa kaikkien ajoneuvojen katsastuksissa havaittujen vakavien vikojen kokonaismäärästä suurimman osan (noin 65 %).

Samanaikaisesti uudempien ajoneuvojen katsastuksissa havaittujen vikojen osuus on laskenut 2013-2016, mutta kääntynyt nousuun vuonna 2017. Mahdollisia vaikutuksia arvioitaessa on kuitenkin huomioitava, että alle kahdeksan vuotta vanhojen ajoneuvojen katsastuksissa havaittujen vakavien vikojen osuus muodostaa kaikkien ajoneuvojen katsastuksissa havaittujen vakavien vikojen kokonaismäärästä vain noin 5 %.

Tarkasteltaessa katsastuksen laadunkehitystä tilastollisten menetelmien avulla, voidaan katsastuksen laadun todeta heikentyneen kaikissa ikäryhmissä, paitsi alle 8-vuotiaiden ajoneuvojen ikäryhmässä vuoden 2017 aikana. Myös toimipaikkojen väliset erot ovat kasvaneet.

5 Valvonta

5.1 Yleistä

Katsastustoiminnan laadunvalvonta koostuu katsastusluvan haltijoiden omasta laadunvalvonnasta ja Trafin suorittamasta viranomaisvalvonnasta. Laadunvalvonnasta vastaavat ensisijaisesti katsastusluvan haltijat itse. Niiden on pystyttävä oman laadunvalvonnan avulla varmistamaan toimintansa riittävän korkea laatu. Omalla laadunvalvonnalla tarkoitetaan kaikkia niitä toimenpiteitä, joilla katsastusluvan haltija pyrkii varmistamaan katsastustoiminnan riittävän korkean laadun. Trafi tukee katsastusluvan haltijoiden omaa laadunvalvontaa julkaisemalla laadunvalvontamittareita ja katsastustilastoja sekä valvonnan tuloksia ja yleisimpiä valvontahavaintoja.

Katsastusluvan myöntämisen edellytyksenä on ollut 1.7.2014 lähtien ISO 9001 –standardin mukainen sertifioitu laadunhallintajärjestelmä, jossa on otettu huomioon katsastustoiminnalle säädetyt ja määrätyt vaatimukset. Kaikilla katsastusluvan haltijoilla tulee olla sertifioitu laadunhallintajärjestelmä 1.7.2019 mennessä.

Trafin tehtävänä on valvoa, että katsastusluvan haltijat, katsastustoimipaikat ja katsastajat noudattavat katsastustoimintaa koskevia säännöksiä ja määräyksiä. Viranomaisvalvonnan tarkoituksena on osaltaan varmistaa, että katsastustoimintaa suoritetaan säännösten mukaisesti ja tasalaatuisesti kaikilla katsastustoimipaikoilla. Valvonnan tehostamiseksi Trafi voi käyttää ajoneuvojen katsastustoiminnasta annetussa laissa säädettyjä hallinnollisia sanktioita.

Trafin suorittama valvonta perustuu vahvasti riskiperusteisuuteen, jossa otetaan huomioon katsastustoimipaikkakohtainen tilastollinen suorituskykymittarin kokonaisarvosana ja riskiluokitus, aikaisempien valvontatoimenpiteiden tulokset, katsastustoiminnan laatua koskevat reklamaatiot ja muut asiakaspalautteet sekä aikaisemmin annetut hallinnolliset sanktiot. Suorituskykymittarilla voidaan tunnistaa katsastustoimipaikkoja, joiden toiminnan laatu ei todennäköisimmin vastaa sille asetettuja vaatimuksia.

Vuonna 2017 Trafin suorittamia konkreettisia valvontatoimenpiteitä olivat katsastustoimipaikoille suoritettut valvontatarkastukset, ajoneuvojen uudelleen tarkastaminen välittömästi määräaikaikatsastuksen jälkeen, ajoneuvojen tarkastukset asiakkaan tekemän reklamaation perusteella sekä rekisteröinti- ja muutoskatsastusten asiakirjavalvonta. Katsastustoimipaikkojen valvontatarkastusten ja rekisteröinti- ja muutoskatsastusten asiakirjavalvonnan suorittamisessa Trafi käytti yksityistä palvelun tuottajaa ajoneuvojen katsastustoiminnasta annetun lain 40 §:n nojalla. Palvelun tuottajia olivat Bureau Veritas ja Etelä-Suomen Maantieajoneuvojen Tarkastuspalvelu ES-MAT Oy.

5.2 Katsastustoimipaikkojen valvontatarkastukset

Vuonna 2017 Trafin sopimuskumppani Bureau Veritas suoritti 200 valvontatarkastusta katsastustoimipaikoille. Koska valvontaa kohdistetaan riskiperusteisesti, joillekin katsastustoimipaikoille suoritettiin useampi kuin yksi valvontatarkastus vuoden aikana. Trafi suoritti itse neljä valvontatarkastusta.

Valvontatarkastuksissa seurataan ja tehdään havaintoja katsastustoimipaikan käytännön katsastustyöstä seuraamalla määräaikaikatsastusten suorittamista. Arvioitavia asioita ovat katsastajien käyttämät tarkastusmenetelmät, katsastettavissa ajoneuvoissa olevien vikojen ja puutteellisuuden havaitseminen ja arvostelu sekä katsastuspäätösten oikeellisuus. Lisäksi tarkastetaan katsastustoimipaikalla aikaisemmin suoritettujen määräaikaikatsastusten asiakirjoja, kuten katsastustodistuksia, pakokaasumittaustodistuksia ja raskaiden ajoneuvojen jarrulaskelmia. Valvontatarkastuksessa tarkastetaan myös katsastukseen käytettäviä tiloja ja laitteita sekä arvioidaan katsastustoimipaikan oman laadunvalvonnan riittävyttä ja toimivuutta.

Tarkastusraportissa, jonka valvontatarkastuksen suorittaja antaa katsastustoimipaikalle ja lähettää tiedoksi Trafille, yksilöidään tarkastetuissa asioissa todetut poikkeamat. Poikkeamat luokitellaan vähäisiin/muodollisiin, selkeisiin ja vakaviin poikkeamiin. Trafi päättää, aiheuttavatko poikkeamat ajoneuvojen katsastustoiminnasta annetussa laissa säädettyjä toimenpiteitä. Katsastustoimipaikan on aina käsiteltävä tarkastusraportti omassa laadunvalvonnassaan ja toteutettavat poikkeamien edellyttämät korjaavat toimenpiteet.

Vuonna 2017 valvontatarkastuksissa todettiin yleisimmin poikkeamia katsastajien käyttämissä tarkastusmenetelmissä, pakokaasumittaustodistuksissa sekä raskaiden ajoneuvojen jarrulaskelmissa.

5.3 Ajoneuvojen uudelleen tarkastaminen välittömästi katsastuksen jälkeen

Ajoneuvojen katsastustoiminnasta annetun lain 41 §:n mukaan katsastustoimipaikan katsastustehtävien valvomiseksi Trafi saa heti katsastuksen jälkeen suorittaa ajoneuvolle katsastusta vastaavan tarkastuksen tai osan siitä. Tarkastuksen suorittamiseksi Trafin virkamies saa pysäyttää ajoneuvon ennen sen poistumista katsastustoimipaikalta. Tarkastus saadaan suorittaa korvauksetta katsastustoimipaikan tiloissa ja laitteita käyttäen. Tarkastus tulee suorittaa siten, että siitä aiheutuu uudelleen tarkastettavan ajoneuvon kuljettajalle mahdollisimman vähän vaivaa.

Vuoden 2017 aikana Trafi tarkasti 71 ajoneuvoa välittömästi määräaikaikatsastuksen ja 20 ajoneuvoa määräaikaikatsastuksen jälkitarkastuksen jälkeen. Tarkastukset kohdistettiin riskiperusteisesti sellaisiin katsastustoimipaikkoihin, joiden katsastustoiminnan laadussa on ollut suorituskykymittarin ja valvontatarkastusten tulosten perusteella syytä epäillä olevan puutteita. Samalla katsastustoimipaikalla voitiin vuoden aikana tarkastaa useampi ajoneuvo.

Katsastuspäätös todettiin virheelliseksi 19 määräaikaikatsastuksen jälkeen suoritetussa tarkastuksessa (27 % suoritetuista tarkastuksista). Näissä tapauksissa katsastaja oli hyväksynyt ajoneuvon määräaikaikatsastuksen, vaikka se olisi tullut hylätä. Yksi tai useampi vika jäi katsastajalta havaitsematta tai katsastuspäätökseen merkitsemättä 56 määräaikaikatsastuksessa (62 % suoritetuista tarkastuksista).

Yhteensä tarkastuksissa todettiin, että katsastajilta oli jäänyt havaitsematta tai katsastuspäätökseen merkitsemättä 40 % ajoneuvoissa olleista vioista (117 vikaa 292 viasta). Näistä vioista hylkäykseen johtavia oli 20 ja korjauskehotuksen aiheuttavia 97.

5.4 Katsastustoiminnan laatua koskevat reklamaatiot

Trafi saa katsastustoimintaa koskevaa palautetta kansalaisilta, katsastajilta ja muilta viranomaisilta. Vuonna 2017 Trafille tuli noin sata reklamaatiota sähköpostitse tai kirjeitse. Palautteet arvioidaan Trafissa ja ne voidaan ottaa huomioon valvonnan riskiperusteisessa kohdentamisessa. Palautteita myös toimitetaan tiedoksi kyseisille katsastustoimipaikoille, joiden on käsiteltävä ne omassa laadunvalvonnassaan. Osa palautteista arvioidaan sellaisiksi, etteivät ne johda mihinkään toimenpiteisiin esimerkiksi sen takia, että suoritetusta katsastuksesta on kulunut pitkä aika.

Saatu palaute voi johtaa myös siihen, että Trafi tarkastaa kyseisen ajoneuvon. Tarkastus suoritetaan sen selvittämiseksi, onko ajoneuvossa sellaisia vikoja, että se olisi pitänyt hylätä edellisessä katsastuksessa. Tällöin palaute ja ajoneuvon tarkastus voi johtaa ajoneuvojen katsastustoiminnasta annetussa laissa säädettyihin toimenpiteisiin. Vuonna 2017 Trafi tarkasti saadun palautteen perusteella kahdeksan ajoneuvoa,

5.5 Erikoiskatsastusten valvonta

Erikoiskatsastuksia ovat ajoneuvoon tehdyn muutoksen hyväksymiseen ja rekisteritietojen muuttamiseen sekä ajoneuvon rekisteröintiin sekä liittyvät muutostarkastukset ja rekisteröintikatsastukset. Vuosittain suoritetaan noin 70 000 rekisteröintikatsastusta sekä 50 000 muutostarkastusta.

Erikoiskatsastusten valvonnassa tarkastetaan ajoneuvoliikennerekisteriin tallennettujen ajoneuvon teknisten- ja muiden tietojen sekä digitoitujen katsastusasiakirjojen perusteella, onko muutos- tai rekisteröintikatsastuksessa hyväksytty ajoneuvo vaatimustenmukainen, onko ajoneuvon vaatimustenmukaisuus osoitettu oikealla tavalla ja onko ajoneuvoliikennerekisteriin tallennettujen tietojen sekä digitoitujen asiakirjojen osalta menetelty säännösten ja ohjeiden mukaisella tavalla.

Erikoiskatsastusten valvonnassa tarkastettavaksi valitaan kaikkien muutos- ja rekisteröintikatsastuksia suorittaneiden katsastustoimipaikkojen suorittamia katsastuksia. Tarvittaessa valvontaa voidaan kohdistaa riskiperusteisesti sellaisten katsastusluvan haltijoiden tai sellaisten ajoneuvojen katsastuksiin, joissa valvontatulosten, valvontahavaintojen ja/tai katsastustoiminnasta saadun palautteen perusteella on todennäköisimmin ongelmia.

Trafi raportoi valvontahavainnot ja valvonnan tulokset katsastustoimipaikoille. Raportointi sisältää yksilöidyt kuvaukset valvontahavainnoista sekä katsastustoimipaikkakohtaisen yhteenvedon tarkastettujen katsastusten sekä valvontahavaintojen katsastustoimipaikkakohtaisesta määrästä. Raportoinnin yhteydessä katsastusluvan haltijoille varataan ajoneuvojen katsastustoiminnasta annetun lain (957/2013) 43 §:n mukainen mahdollisuus suunnitella ja toteuttaa sellaisia korjaavia ja ehkäiseviä toimenpiteitä, jotka todennäköisimmin estävät raportissa kuvattujen valvontahavaintojen esiintymisen uudelleen.

Trafi kerää ja ylläpitää toimiala, katsastustoimipaikka- ja katsastajakohtaista tietoa valvonnan tuloksista ja valvonnassa kerätyistä havainnoista. Trafi hyödyntää tie-

toa katsastustoiminnan laadun ja katsastustoimipaikkojen oman laadunvalvonnan arvioimisessa sekä katsastuksen ohjeistuksen ja valvonnan parantamisessa.

Valvonnan tuloksia voidaan hyödyntää myös katsastustoiminnasta annetun lain (957/2013) 43 §:ssä, 44 §:ssä tai 45 §:ssä mainittujen toimenpiteiden perusteena silloin, kun katsastusluvan haltija ei ole valvontahavaintojen perusteella kyennyt varmistamaan toiminnan riittävän korkeaa laatua eikä katsastusluvan haltijan oma laadunhallinta ole kyennyt ehkäisemään katsastustoimintaan liittyvien ongelmien esiintymistä uudelleen.

Erikoiskatsastusten valvonnan tuloksia ja yleisimpiä valvontahavaintoja julkaisemalla Trafi tukee katsastusluvan haltijoiden omaa laadun valvontaa tunnistamaan ja ehkäisemään erikoiskatsastusten laatuun liittyviä ongelmia, varmistamaan erikoiskatsastustoiminnan riittävän korkean laadun sekä arvioimaan omaa toimintaansa suhteessa yleiseen valvontahavaintojen määrään.

Trafi on tarkastanut erikoiskatsastusten valvonnassa vuonna 2017 noin 8000 muutostatsastusta. Tarkastuksissa tehty valvontahavainnot on luokiteltu kolmeen eri vakavuusluokkaan.

Vakavuusluokkia ovat;

Vakavuus 1 (luokka 1) on muodollinen virhe menettelyssä, asiakirjassa, arkistoinnissa tai ajoneuvon rekisteritiedoissa.

Vakavuus 2 (luokka 2) on selkeä virhe menettelyssä, asiakirjassa, arkistoinnissa tai ajoneuvon rekisteritiedoissa.

Vakavuus 3 (vakavuus 3) on vakava virhe menettelyssä, asiakirjassa, arkistoinnissa tai ajoneuvon rekisteritiedoissa.

Vuonna 2016-2017 suoritettujen muutostatsastusten valvonnassa (noin 8000 muutostatsastusta) tehtyjen havaintojen perusteella katsastustoimipaikat ovat pääsääntöisesti onnistuneet ehkäisemään aiemmin raportoitujen valvontahavaintojen esiintymistä uudelleen eli parantamaan näiltä osin erikoiskatsastusten laatua.

5.6 Hallinnolliset sanktiot

Ajoneuvojen katsastustoiminnasta annetun lain 43 §:n mukaan Trafi voi antaa katsastusluvan haltijalle huomautuksen tai varoituksen taikka peruuttaa katsastusluvan määräajaksi tai kokonaan. Lain 44 §:n mukaan Trafi voi antaa myös katsastajalle huomautuksen tai varoituksen taikka kieltää häntä suorittamasta katsastuksia enintään kuuden kuukauden määräajaksi. Huomautus tai varoitus on annettava, jos katsastusluvan peruuttaminen tai katsastusten suorittamisen kieltäminen olisi kohtuutonta. Perusteet, joilla Trafi voi käyttää hallinnollisia sanktioita katsastuksen valvonnassa, on säädetty lain 43 ja 44 §:ssä.

Trafi on laatinut hallinnollisten sanktioiden käytöstä kaksi periaatedokumenttia vuonna 2017: Periaatteet toimilupalaissa säädettyjen sanktioiden käytöstä määräaikaikatsastusten valvonnassa (7.2.2017) ja Periaatteet toimilupalaissa säädettyjen sanktioiden käytöstä erikoiskatsastusten valvonnassa (11.4.2017). Dokumentteissa on esitetty pääperiaatteet siitä, miten sanktioita käytetään kun katsastustoiminnassa todetaan laatu poikkeamia, laiminlyöntejä tai väärinkäytöksiä. Huomioon otetaan poikkeamien määrä, vakavuus ja toistuvuus. Katsastusluvan haltijoille ja katsastajille an-

netaan mahdollisuus parantaa toimintansa laatua. Jos toiminnan laatu ei parane, Trafi käyttää ankarampia sanktioita. Vakavimmissa poikkeamissa, kuten tahallisisissa väärinkäytöksissä, voidaan kuitenkin käyttää heti ankarampia sanktioita. Dokumenttien tarkoituksena on varmistaa, että sanktiointi olisi johdonmukaista, ennakoitavaa ja tasapuolista sekä täyttäisi ajoneuvojen katsastustoiminnasta annetun lain lisäksi perustuslain ja hallintolain vaatimukset.

Vuonna 2017 Trafi antoi katsastustoimipaikoille suoritettujen valvontatarkastusten ja katsastettujen ajoneuvojen uudelleen tarkastusten perusteella yhden varoituksen ja 28 huomautusta. Lisäksi yhden katsastustoimipaikan katsastuslupa peruutettiin kahden viikon määräajaksi. Peruuttamista edelsi puoli vuotta aikaisemmin annettu huomautus. Erikoiskatsastusten valvonnan perusteella annettiin kaksi varoitusta ja 17 huomautusta.

Yksi katsastaja määrättiin vuonna 2017 kahden kuukauden määräaikaiseen katsastusten suorittamiskieltoon hallintolaissa säädettyjen esteellisyys säännösten tahallista rikkomisesta ja katsastustietojen tallettamisesta ajoneuvoliikennerekisteriin toisen katsastajan käyttäjätunnuksilla.

5.7 Katsastuksen oikaisuvaatimukset

Ajoneuvojen katsastustoiminnasta annetun lain 53 §:n mukaan katsastuslupan haltijan katsastusasiassa tekemään päätökseen voi vaatia oikaisua Trafilta siten kuin hallintolaissa säädetään. Oikaisuvaatimuksen perusteella Trafi tutkii, onko katsastuspäätös oikein. Jos katsastuspäätös todetaan virheelliseksi, Trafi muuttaa sitä tai kumoaa sen. Oikaisuvaatimuksen käsittelystä peritään valtion maksuperustelain ja LVM:n asetuksen mukainen 50 euron maksu. Trafin päätöksestä voi valittaa hallinto-oikeuteen.

Vuonna 2017 Trafi ratkaisi 15 katsastuksen oikaisuvaatimusta, joista seitsemän hyväksyttiin ja kahdeksan hylättiin. Yksi oikaisuvaatimus jätettiin tutkimatta.

6 Työvoiman saatavuus ja katsastajakoulutuksen tilanne

6.1 Työvoiman saatavuus

Yleinen taloudellinen tilanne on aina heijastunut katsastustoimipaikkojen työvoiman saatavuuteen. Nykyinen taloustilanne ja sen myötä automyyntien hiljeneminen ovat johtaneet työllisyyden heikkenemiseen korjaamoalalla. Tämän seurauksena työvoiman saatavuus katsastusalalla on jo pidemmän aikaa ollut melko hyvä. Taloudellisen tilanteen parantuessa työvoimatilanteen odotetaan kuitenkin kääntyvän jälleen huonompaan suuntaan.

Katsastajan peruskoulutuksena edellytettiin aiemmin vähintään teknikon tai insinöörin tutkinnon suorittamista. Teknikkokoulutuksen loppuminen vaikeutti kuitenkin uusien työntekijöiden saantia katsastusalalle. Tämän vuoksi vuonna 2014 katsastuslainsäädäntöä uudistettaessa katsastajien peruskoulutusvaatimuksia ajantasaistettiin. Muutoksella mahdollistettiin katsastustehtäviin hakeutuminen myös ammatti- ja eri-

koisammattitutkintojen kautta. Uudistuksella pyrittiin varmistamaan katsastustyövoiman saatavuus sekä ehkäisemään alalla työvoimapulaa.

Katsastusalalla on aloittanut vuosittain noin 60 - 70 uutta katsastajaa. Vuonna 2017 alalle tulleita katsastajia oli 50 henkilöä, joka on selkeä muutos kahteen edelliseen vuoteen (2015 ja 2016 100 katsastajaa vuodessa). Katsastajan peruskoulutusvaatimusten keventäminen ei ole vaikuttanut merkittävästi alalle koulutettavien uusien katsastajien määrään, sillä ammatti- tai erikoisammattitutkinnon suorittaneita katsastajia on lakimuutoksen jälkeen koulutettu vain melko vähäinen määrä. Valtaosalla katsastajakoulutukseen osallistuvista on edelleen insinööri- tai teknikkotutkinto.

Katsastusalan toimijoiden kanssa käytyjen keskusteluiden mukaan vuoden 2104 lakiuudistuksella ei ole nähty olleen merkittävää itsenäistä vaikutusta työvoiman saatavuuteen. Työvoiman tarjonta on kuitenkin lakiuudistuksen jälkeen ollut pääsääntöisesti hyvä, joitakin alueellisia tai paikkakuntaakohtaisia poikkeuksia lukuun ottamatta. Alan toimijoiden mukaan alalle hakeutuvia on ollut tarjolla verrattain hyvin erityisesti niillä alueilla, joissa järjestetään autoalan peruskoulutusta sekä katsastajakoulutusta. Sen sijaan alueellisesti, esimerkiksi Itä-Suomessa, alalle soveltuvien uusien katsastajien rekrytoiminen on ollut vaikeampaa.

Katsastustoimipaikkojen edellytettiin aiemmin suorittavan sekä kevyiden että raskaiden ajoneuvojen katsastuksia. Vuoden 2014 katsastuslainsäädännön muutoksissa kevyiden ja raskaiden ajoneuvojen katsastukset kuitenkin erotettiin toisistaan. Vastaavasti katsastustoiminnasta vastaavalta henkilöltä ei enää vaadita katsastuskokemusta kaikkien ajoneuvojen katsastuksista. Kevyiden ajoneuvojen määräaikais- ja erikoiskatsastusten suorittajien runsaasta lukumäärästä johtuen uudistus on lisännyt huomattavasti niiden katsastajien määrää, jotka soveltuvat toimipaikkojen katsastustoiminnasta vastaaviksi henkilöiksi, mikä on helpottanut uusien toimipaikkojen perustamista.

6.2 Katsastajakoulutus

Katsastajilta on edellytetty peruskoulutuksen lisäksi katsastusoikeuksien saamiseen tähtäävää jatkokoulutusta vuodesta 1999 alkaen. Koulutusvaatimuksen voimaantumisen jälkeen koulutusta oli hyvin pitkään tarjolla vain kahden - kolmen koulutusosaston saaneen organisaation toimesta. Viimeisen viiden vuoden aikana kouluttajien määrä on lisääntynyt ja koulutustarjonta on vakiintunut aiempaa laajemmaksi.

Alalle tulevilta henkilöiltä edellytettävää kevyiden ajoneuvojen määräaikaikatsastuskoulutusta annetaan nykyisin neljän eri kouluttajan toimesta. Raskaiden ajoneuvojen määräaikaikatsastuskoulutusta tarjoaa neljä kouluttajaa. Vuoden 2017 aikana järjestettiin yhteensä 6 kevyiden ajoneuvojen määräaikaikatsastuskoulutusta. Raskaiden ajoneuvojen määräaikaikatsastuskoulutuksia pidettiin 3. Määräaikaikatsastuskoulutukseen liittyvää täydennyskoulutusta tarjoaa seitsemän kouluttajaa, ja tilaisuuksia järjestettiin vuonna 2017 32 kpl.

Vastaavasti erikoiskatsastuksista kevyiden ajoneuvojen rekisteröinti-, muutos- ja kytkentäkatsastuskoulutusta antaa neljä kouluttajaa ja raskaiden ajoneuvojen rekisteröinti-, muutos- ja kytkentäkatsastuskoulutusta järjestää kolme kouluttajaa. Raskaiden ajoneuvojen jarrujen laajan tarkastuksen koulutusta tarjoaa neljä kouluttajaa. VAK-ajoneuvojen katsastuksen ja hyväksyntöjen erikoiskoulutusta järjestää kolme kouluttajaa.

Nykyisin määräaika-, erikois- ja täydennyskatsastuskoulutuksen tarjontaa voidaan pitää katsastustoimipaikkojen kannalta katsottuna varsin hyvänä. Koulutusten tarjoajien tai koulutusten määrässä ei ole tapahtunut oleellisia muutoksia katsastuslainsäädännön muuttamisen myötä.

7 Tulevat muutokset

7.1 Katsastuslainsäädännön uudistus

Katsastusalalle muutoksia tuo EU-lainsäädännön uudistus (45/2014/EU), joka on voimaansaatettava keväteen 2018 mennessä. EU-lainsäädäntö on tähän saakka koostunut pääasiassa vähimmäisvaatimuksista katsastettaville ajoneuvoluokille, katsastusväleille ja tarkastuskohteille sekä tarkastusmenetelmille. Nyt vaatimukset ulottuvat myös katsastajiin, toimipaikkojen tiloihin ja laitteisiin sekä valvontaan. Lisäksi direktiivin kautta pakollinen katsastusvelvollisuus ulottuu jatkossa myös nopeisiin traktoreihin ja tiettyihin L-luokan ajoneuvoihin, kuten mm. kuutiolavuudeltaan yli 125cm³ moottoripyöriin. L-luokkien ajoneuvojen osalta säilyi kuitenkin mahdollisuus kansallisesti poiketa katsastusvelvollisuudesta, mikäli jäsenvaltio toteuttaa vaihtoehtoisia liikenneturvallisuustoimenpiteitä. Nopeat traktorit, joita käytetään pääasiassa maa-, puutarha- tai metsätalouden, maanviljelyn taikka kalatalouden tuotannossa, voidaan vapauttaa katsastusvaatimuksesta.

Liikenne- ja viestintäministeriö toteuttaa katsastuslainsäädännön uudistuksen kahdessa vaiheessa. Ensimmäiseen vaiheeseen liittyvät säädökset julkaistiin 28.6.2017. Muutokset tulivat voimaan 20.5.2018. Ensimmäisessä vaiheessa toteutettiin katsastusdirektiivin muutoksen edellyttämät toimenpiteet, sekä arvioitiin uudelleen katsastusyriyten riippumattomuusvaatimuksia, sekä katsastustiheyttä. Muutoksia tehtiin Ajoneuvolakiin (507/2017), Ajoneuvojen katsastustoiminnasta annettuun lakiin (474/2017) sekä Liikenteessä käytettävien ajoneuvojen liikennekelpoisuuden valvonnasta annettuun asetukseen (488/2017)

Moottoripyörät eivät jatkossakaan kuulu katsastusvelvollisuuden piiriin, vaan moottoripyöräilyn turvallisuutta tullaan edistämään muilla liikenneturvallisuustoimenpiteillä. Nopeat traktorit, joita käytetään pääasiassa maa-, puutarha- tai metsätalouden, maanviljelyn taikka kalatalouden tuotannossa, vapautettiin katsastusvelvollisuudesta. Kaupallisiin tavarankuljetuksiin käytettävät nopeat traktorit tulee 20.5.2018 jälkeen katsastaa ensimmäisen kerran neljän vuoden kuluttua käyttöönotosta ja sen jälkeen joka toinen vuosi.

Erikoiskatsastuksien ja yksittäishyväksyntöjen suorittajilta poistettiin riippumattomuusvaatimus muusta autoalan liiketoiminnasta. Muutoksella mahdollistettiin katsastusyriyksille aiempaa laajemmat mahdollisuudet kehittää liiketoimintaansa ja tarjota asiakkailleen entistä laajemmin autoiluun liittyviä palveluita.

Yksittäisen kuluttajan kannalta suurin ensimmäisessä vaiheessa tehty muutos koskee alle 10-vuotiaiden henkilö- ja pakettiautojen katsastusaikavälin harvenemista sekä rullaavaan katsastusajankohtaan siirtymistä. Muutoksen voimaantulon jälkeenkin kaikki ajoneuvot käyvät seuraavan kerran katsastuksessa viimeistään niille määrätynä ajankohtana, jonka jälkeen ne siirtyvät uuden mallin mukaiseen katsastusajankohtaan ja aikaväliin. 20.5.2018 alkaen yksityiskäytössä olevat henkilö- ja pakettiautot tulee määräaikaikatsastaa viimeistään neljän vuoden kuluttua käyttöönotosta. Sen jälkeen määräaikaikatsastuksessa tulee käydä joka toinen vuosi siihen saakka,

että ajoneuvon käyttöönnotosta tulee kuluneeksi 10 vuotta. Yli 10-vuotiaat autot tulee määräaikaikatsastaa vuosittain. Muutoksen jälkeen seuraavan määräaikaikatsastuksen viimeinen päivämäärä määräytyy hyväksytysti suoritetusta katsastuksesta. Hyväksytty katsastus on voimassa aina vuoden tai kaksi vuotta katsastuspäivästä eteenpäin. Tämä mahdollistaa ajoneuvojen katsastusajankohdan siirtämisen itselle sopivimpaan ajankohtaan suorittamalla seuraava katsastus haluttuna ajankohtana. Esimerkiksi vain kesällä käytettävien ajoneuvojen katsastusajankohta voidaan siirtää tapahtumaan ajokauden aikana.

Toisessa vaiheessa tullaan purkamaan liiketoiminnan rajoitteita vähentämällä erilaisen toimilupien lukumäärää neljästä yhteen ja poistamalla velvoitteita luvan laajuuden mukaisien katsastuspalveluiden tarjoamiseen. Jatkossa toimiluvat myönnettäisiin yrityskohtaisina, kun nykyisin ne ovat olleet toimipaikkakohtaisia. Jatkossa katsastusyrityksillä olisi mahdollisuus valita ne palvelut, joita kullakin toimipaikalla tarjotaan vapaasti. Katsastustoimipaikalta vaadittavat tilat ja laitteet määräytyisivät tarjottavien palveluiden perusteella. Samassa yhteydessä tullaan myös arvioimaan katsastusvelvollisuutta sellaisessa ajoneuvoluokissa, joiden määräaikaikatsastaminen ei ole direktiivin mukaan pakollista, mutta ne Suomessa kuuluvat katsastusvelvollisuuden piiriin. Tällaisia ajoneuvoja ovat O2-luokan perävaunut, nelipyörät ja museoajoneuvot. Katsastustoimilupia käsittelevä Hallituksen esitys (HE 86/2018) esitettiin valtioneuvostolle 13.6.2018.

Säädösmuutosten myötä myös katsastuksen arvosteluperusteita päivitettiin. Aiemmin arvosteluperusteet annettiin Trafin ohjeena, mutta jatkossa Trafi antaa katsastuksen arvosteluperusteet Trafin määräyksenä. Tarve arvosteluperusteiden päivittämiselle aiheutui direktiivin muutoksesta, jossa annettiin velvoittavana tarkastuskohteet sekä havaittujen vikojen arvostelu. Suurimmalta osin arvosteluperusteet säilyivät ennallaan, mutta muutamia tarkennuksia tehtiin. Alla on lueteltuna arvosteluperusteisiin tehdyt keskeiset muutokset.

Pakokaasupäästöjen valvontaa katsastuksissa muutettiin niin, että ajoneuvon sisäistä valvontajärjestelmää (OBD) hyödynnetään aiempaa enemmän ja samalla luovuttiin EURO VI –päästötason dieselautojen savutusmittauksesta sekä alle 10-vuotiaiden bensiinautojen pakokaasupäästömittauksesta. Lisäksi kaasuautojen katsastuksissa tullaan jatkossa käyttämään vuodonilmaisinta.

Jarrujen tarkastamisen osalta määräystä selkeytettiin vastaamaan nykykäytäntöä. Seisontajarrun osalta arvosteluun lisättiin arvosteluksi ajokielto tilanteissa, joissa ei saavuteta kokonaisjarruvoimana 8 %:a ajoneuvon kokonaismassasta.

Valaisinten osalta selkeytettiin LED-valaisimien vikaantumisen tulkintaa sekä yhtenäistettiin valaisimen puuttumisen arvostelua. Yksittäisen valaisimen toimimattomuus ei jatkossakaan aiheuta hylkäystä katsastuksessa.

Vaihtokuormakorien ja vetolaitteiden osalta arvosteluperusteita selkeytettiin ja mahdollistettiin myös ajokieltoon määrääminen tilanteissa, joissa kytkennän irtoaminen on mahdollista.

Alle 1,6 mm kulutuspinnalla olevia renkaita ei ole tähänkään saakka saanut käyttää liikenteessä. Jatkossa tällaiset renkaat aiheuttavat ajokiellon myös katsastuksessa.

Tuulilasin merkittävä vaurio voidaan jatkossa määrätä ajokieltoon. Tavanomaiset halkeamat arvostellaan kuitenkin edelleen hylätyksi.

Sähkö- ja hybridautojen korkeita akustojännitteitä silmällä pitäen arvosteluihin li-
sättiin mahdollisuus hylkäämiseen akuston puutteiden johdosta.

Ajopiirturin vikoja tarkennettiin ja nopeusmittarin toimimattomuus aiheuttaa jatkos-
sa hylkäyksen. Ajon aikana kytkeytyvä lukkolaite aiheuttaa jatkossa ajokiellon.

8 Yhteenveto

Vuoden 2017 aikana katsastusosalalla tapahtuneet muutokset ovat olleet vähäisiä.
Muutokset ovat pääasiassa olleet vuonna 2014 muutetun katsastuslainsäädännön ta-
voitteiden mukaisia.

Katsastuspalveluiden saatavuus on säilynyt hyvänä myös alueellisesti. Katsastustoi-
mipaikkojen määrä on kasvanut samaa tahtia, kuin aiempina vuosina. Myös raskai-
den ajoneuvojen katsastuspalveluita on saatavissa alueellisesti kattavasti. Raskaiden
ajoneuvojen katsastuspalveluiden saatavuus on kuitenkin heikentynyt hieman vuo-
den 2014 katsastuslainsäädännön muutoksen jälkeen. Raskaiden ajoneuvojen katsas-
tuspalveluiden saatavuus on kuitenkin kääntynyt viime aikoina taas kasvuun.

Määräaikauskatsastuksen ja päästömittausten hintojen muutokset olivat vuonna 2017
maltillisia. Bensiinipäästömittausta lukuun ottamatta kaikki määräaikauskatsastuk-
seen liittyvät toimenpiteet halpenivat vuonna 2017. Etenkin ennakkovarauksella suo-
ritettavat katsastukset ja niihin liittyvät päästömittaukset halpenivat vuonna 2017.
Hintojen laskeva kehitys on jatkunut ainakin vuoden 2013 syyskuulta vuoden 2018
alkuun.

Katsastusalan suurten toimijoiden markkinaosuus on edelleen pienentynyt. Tällä
hetkellä ala näyttää kehittyvän kohti pienempiä yrityksiä. Katsastustoiminnan aloit-
tamisen kynnystä saatiin alennettua sallimalla pelkkien kevyiden tai raskaiden ajo-
neuvojen katsastukset ja helpottamalla katsastustoiminnasta vastaavan henkilön pä-
tevyysvaatimuksia katsastuslainsäädännön uudistuksen yhteydessä.

Katsastustoiminnan laadussa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Vuoden 2017
aikana kuitenkin havaittiin, että katsastustoitimipaikkojen väliset erot ovat taas alka-
neet kasvaa. Samoin myös katsastuksissa havaittavien vikojen lukumäärät ovat las-
keneet kaikissa ikäryhmissä. Katsastuksen laatua kuvaavat tunnusluvut ovat myös
heikentyneet vuoden 2017 aikana. Vuonna 2017 on myös otettu käyttöön uudet sel-
keämmät sanktioinnin periaatteet. Muutos on selkeyttänyt valvontahavaintojen joh-
dosta tehtäviä toimenpiteitä ja ne ovat myös katsastusyritysten tiedossa. Muutoksen
myötä katsastustoiminnasta annettujen viranomaispäätösten määrä on lähtenyt voi-
makkaaseen kasvuun. Tämän uskotaan auttavan katsastusalan laadunkehitystä
myönteiseen suuntaan vuonna 2018.

Trafin suorittaman valvonnan määrä on kasvanut aiemmasta. Etenkin erikoiskatsas-
tusten valvonnan määrä on kasvanut merkittävästi. Valvontaa on kyetty kohdista-
maan riskiperusteisesti aiempaa paremmin tilastollisten laadunhallintamenetelmien
käyttöönoton jälkeen.

Työvoiman saatavuus on ollut viime vuosina hyvä. Lakiuudistus on lisännyt huo-
mattavasti niiden katsastajien määrää, jotka soveltuvat toimipaikan katsastustoimin-
nasta vastaaviksi henkilöiksi, koska vastaavalta henkilöltä ei enää vaadita katsastus-
kokemusta kaikkien ajoneuvojen katsastuksista. Tämä on helpottanut uusien toimi-

paikkojen perustamista. Ammatti- tai erikoisammattitutkintotaustaisia henkilöitä ei ole toistaiseksi tullut alalle vielä merkittävää määrää. Vuonna 2017 alalle koulutettiin vain 50 uutta katsastajaa. Muutos vuosiin 2015 ja 2016, jolloin koulutettiin vuosittain n. 100 uutta katsastajaa, on merkittävä. Katsastajien perus- ja jatkokoulutustarjonnassa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia.

Keväällä 2018 voimaan tullut katsastusdirektiivin muutos aiheuttaa muutoksia suomalaisen katsastuslainsäädäntöön. Katsastusalalle suurimmat muutokset tulee aiheuttamaan alle 10-vuotiaiden henkilö- ja pakettiautojen katsastusvälin harventaminen, joka vähentää vuosittain suoritettavien katsastusten määrää. Katsastusten määrän väheneminen voi aiheuttaa merkittäviä muutoksia katsastuspalveluiden saatavuuteen ja hintaan.